ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ

ҚИШЛОҚ ВА СУВ ХЎЖАЛИГИ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯ ИНСТИТУТИ

МАГИСТРАТУРА БЎЛИМИ

“5А 410701 – ЕР РЕСУРСЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА БОШҚАРИШ”мутахассислиги таълим йўналаши

“ЕРДАН ФОЙДАЛАНИШДА ИНТЕГРАЦИОН БОШҚАРУВ”

фанидан

КУРС ИШИ

Мавзу: **Ер ресурсларини интеграцион бошқарувда ер ахборот базасини тузиш**

Бажарди: **119 гуру магистранти** ***Беканов Қ.Қ.***

Қабул қилди: **геогр.фан.номзоди О.Рузиқулова**

ТОШКЕНТ 2014 -й

МУНДАРИЖА

1.КИРИШ.....3

2.АСОСИЙ ҚИСМ.....5

2.1. Республикада ер ресурсларини бошқариш услублари.....5

2.2. Минтақа ва вилоятларда ер ресурсларини бошқаришнинг ўзига хослиги.....6

2.3. Маъмурий туман ва махаллий ўз-ўзини бошқариш органлари фаолиятида ер ресурсларини бошқариш масалалари.....16

2.4. Замонавий ер ресурсларини бошқариш назарияси.....17

2.5. Ер ресурсларини интеграцион бошқарувда ер ахборот базасини тузиш..... 29

3.ХУЛОСА.....46.

4.ФОЙДАЛАНИЛГАН МАНБАЛАР РЎЙХАТИ.....47

5.ИЛОВАЛАР.....48.

КИРИШ

Республикамиз иқтисодиётининг тубдан интенсив ривожланиш йўлига бурилиши, барча соҳа ва тармоқларга илмий-техника тараққиётининг жадал тадбиқ этилиши, ягона иқтисодий организм сифатида агросаноат мажмуасининг фаолият кўрсатиши, ердан фойдаланишда янги ва устувор йўналишларни тадбиқ этишни талаб қилади. Бундай шароитда ердан фойдаланишни ташкил этишни бошқариш, режалаштириш, агросаноат мажмуасининг барча йўналишларида ресурслар тежамкорлигини таъминлайдиган технологияларни жорий этишни тақозо этади.

Ер ўзининг асосий хусусиятларидан ташқари ушбу ресурс ишлаб чиқариш воситаси, ҳудудий бизнес, табиий бойлик, ҳуқуқий муносабатлар ва кўчмас мулк объекти бўлиб қолди.

Маъмурий-ҳудудий даражада вилоят ва туман (шаҳар) да ер ресурсларини бошқаришнинг муҳим омилларидан бири Давлат ер кадастри хисобланади. У ер муносабатларини иқтисодий тартибга солиш ва ҳудудий давлат бошқарувининг ахборот асоси бўлиб хизмат қилади. Шу билан бирга ер кадастрининг асосий мувофиқланган қисми бозор шароитига мослашган бўлиши керак. Айниқса, бу ер муносабатлари субъектларига солиқ солиш қоидалари ва қонун ўзгариши тамойилларини тадбиқ этишда ҳамда турли тоифадаги ерларни давлат кадастри ёрдамида баҳолашнинг иқтисодий асосланган усулини ишлаб чиқишда муҳим ҳисобланади.

Бозор муносабатларининг қарор топиши шароитида ерларни давлат бошқарувининг қулай мажмуали услубларини қўллаш ва бюджет даромадларини кўпайтиришни таъминловчи, ердан фойдаланишни самарали бошқариш айниқса муҳим аҳамиятга эга. Шу билан бирга давлат бошқарувида ер муносабатларининг ягона тартибини ўрнатиш, ижара ҳақини белгилашда оқилона услубларни ишлаб чиқиш, ер бозори ҳолатини аниқ акс эттирадиган минтақа иқтисодиётининг ҳолати ва ундаги жараёнларни бошқариш тизимида, ер ижараси сиёсатида тадбирлар мажмуасини шакллантиришнинг бирламчилигини ҳисобга олиш ҳам катта аҳамиятга эга.

ArcMap ойнасига r _ c-in Z cane қўшиб олиш учун биз стандарт буйруқлар ойнасидан

>h[Z \ b l v ^ ıZ gтугмасини танлаймиз ва >h[Z \ b l v ^ ıZ g ойнаси очилади, биз учун керакли бўлган r _ c-in Z cane танлаймиз ва >h[Z \ b l v (10-расм)

ArcMap қатламлар ойнаси да биз қўшиб олган қатлам(слой) қуйдаги кўринишда бўлади (11-расм)

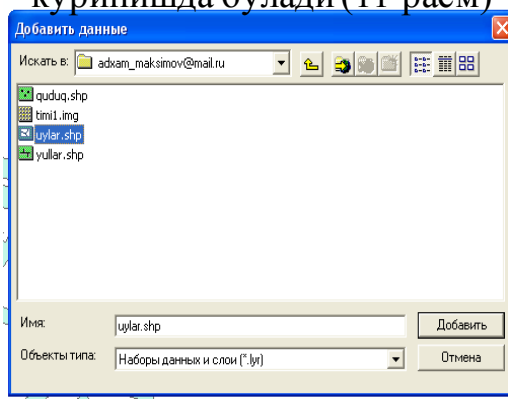

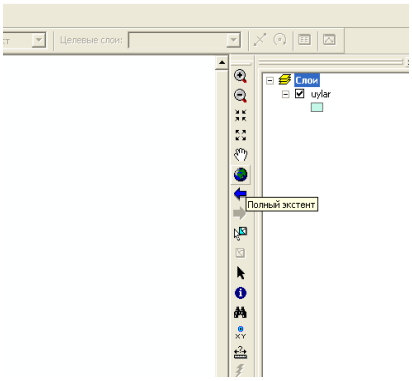

10-расм 11-расм

***ArcMap* ойнасига Редактор буйруқлар ойнасини қўшиб олиш**

Бунинг учун стандарт буйруқлар ойнасидан l Z g _ e v j _ ^ Z d l b j h \ тугмасини босамиз ва J _ ^ Z d l ойнаси очилади. 12-расм

12-расм

Бу буйруқлар ойнасидан географик объектлар чизишда, уларга ўзгартиришлар киритишда қўлланилади.

***ArcMap* ойнасидан *ArcCatalog* ойнасига ўтиш.**

ArcMap ойнасидан ArcCatalog ойнасига ўтиш эшиги хисобланади бунинг учун стандарт буйруқлар ойнасидан ArcCatalog тугмаси босилади.

ArcMap ёки ArcCatalog билан ишлатилаётганда булардан навбатма-навбат фойдаланиш тавсия этилади яъни ArcMap ойнаси очилганда ArcCatalog ойнасини ёпиш ёки акси..

Географик боғлаш (Прстранственная привязка)

Турли хил сканерланган топохариталар, айросуъратлар, растрлар координаталар системасига боғланиши - География боғлаш(Прстранственная привязка) дейилади.

Географик боғлашни амалга ошириш учун:

- берилган сканерланган топохариталар ёки айросуъратлар учун керакли координаталар олинади;
- олинган координаталар растрга киритилади;
- олинган координаталар тўртадан кам бўлмаслиги керак;

Растрни ArcMap дастури ойнасига қўшиб оламиз(13-расм)

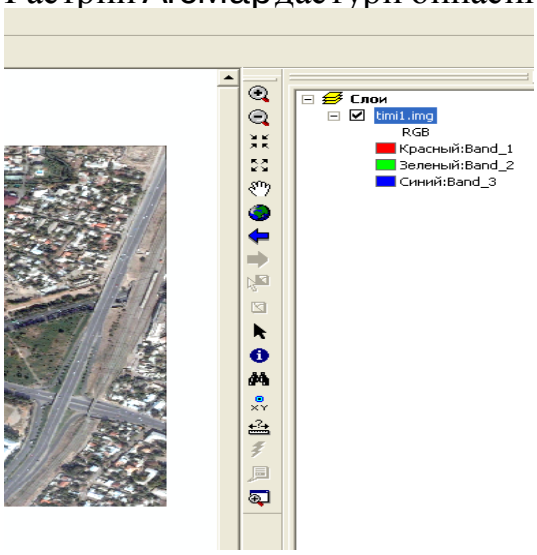

13-расм

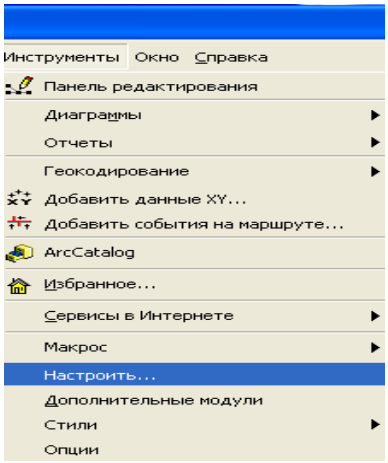

14-расм

Боғлашни амалга оширишимиз учун l j h k l j Z g k l \ _ g g Z y i буйруқлар ойнасини очиб оламиз, бунинг учун Бош меню дан B g k l j m f _ g h g Z k l j h b (14-расм) ва l j h k l j Z g k l \ _ g g Z y i j h буйруқларни қўямиз ва > h [Z \ b l v b a n Z c e A Z d j u l

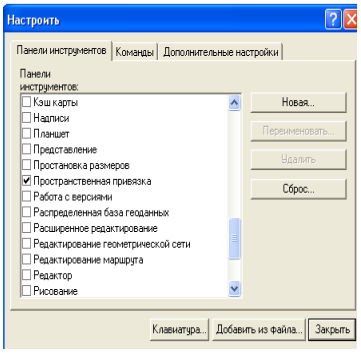

15-расм

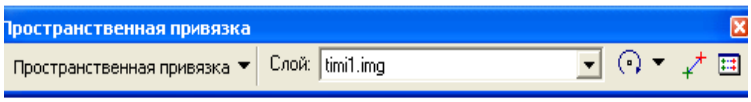

16-расм

l j h k l j Z g k l \ _ g g Z y i буйруқлар ойнаси очилади 16-расм . Бу ойнада K e h ойнасида биз боғламоқчи бўлган растр номи турганлигига амин бўлинг.

Растри боғлашда растр чап томон тепа қисмидан соат йўналиши бўйлаб координаталар киргизилиб борилади(17-расм) l j h k l j Z g k l \ _ g g Z y i j b \ y a l d Z ойнасидан ^ h [Z \ b l h i h j g u _ l h g d b тугмаси танланиб боғланиш тугмасига босиб, сичқонча ўнг тугмаси босилиб, керакли координаталар киритилади. (18-расм)

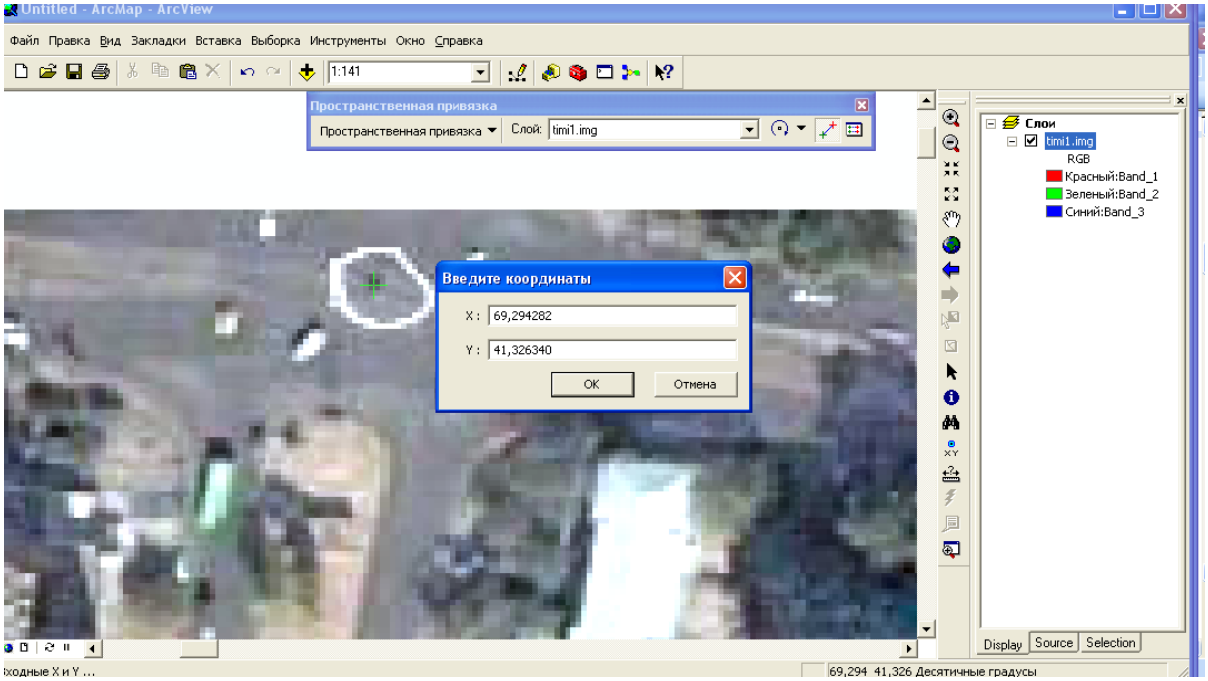

18-расм

Бу хол бошқа 3 нуқталар учун хам такрорланади.

Боғланган растрни сақлаш учун l j h k l j Z g k l \ _ g g Z y i j b \ y a l d Z Z g k n b j f b j h \ Z y i y буйруғи танланади ва k Z o j Z g b l y d a c d очилади ва K h o j Z g (19-расм)

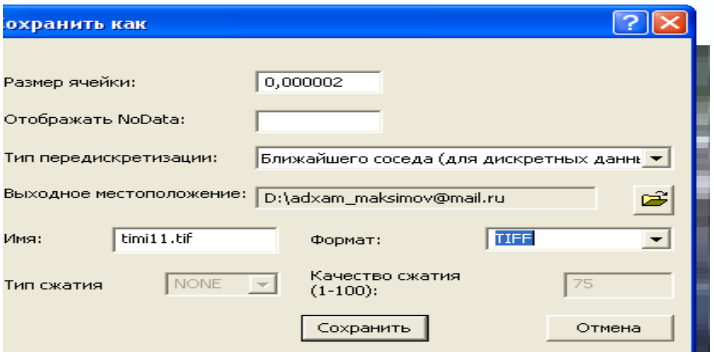

Ва сақлаш жараёни бошланади. Сақланган файлимизи яна ArcMap қатламлар ойнасига қўшганда ArcMap ойнаси ўнг тарафидаги координата тўғрилигига ишонч осил қилинг.

Бошқариладиган рақамлаштириш ва векторизациялаш.

Карталарни сканерлашдан кўзланган мақсад бу векторизация ишини бошлашдир яъни растр турдаги маълумотларни вектор форматдаги маълумотларга айлантириш жараёнидир.

Растр қатламдан вектор маълумотларни хосил қиишнинг энг оддий йўли бу вектор обьектларни қўл ёрдамида компьютер мониторидан сичқонча ёки махсус курсорлар ёрдамида рақамлаштиришдир. Карталар вертикал равишда тургани ва хеч қанақа қайирилмасдан кўрингани учун бу усул устидан чизиб рақамлаштириш (heads-up digitizing) усули дейилади. Бу усул картадаги танланиб рақамлаштириладиган обьектлар жумладан ер участкалари, бино иншоотлар ва инженерлик коммуникацияларига нисбатан кўпроқ қўлланилади.

<_dlhjbaZpbyeZr [mjZklj fZtemfhlgb _lh
ZceZglbjZrjZzgb^bj :dkteklqZjZ[kl_jbaZpby `ZjZzp^

Тез ва яхши ёндошув бу махсус дастур ёрдамида Z\lhfZleZrjZиç
yjbf bgl_jZ\ режимда автомат равишда векторизация қилишдир. Автоматик векторизацияда биргина операцияда бутун бир растр файл олиниб вектор обьектларга айлантириб чиқилади. Вектор обьектлар дастурли алгоритмларни қўллаган холда файлдаги пиксел қийматларни хисоблаган холда ягона чизиқ ёрдамида хосил қилинади. Бу вектор чизиқлар ёрдамида кейинчалик топологик жихатдан тўғри бўлган полигонлар осил қилинади (Расм 20). Одатдаги картани замонавий компьютер қурилмаси ёки дастури тизими ёрдамида векторизация қилиш бир неча дақиқа вақтни олади.

Бахтга қарши автоматлашган векторизация қиладиган дастур мукаммалликдан йироқда ва ундан кейинги камерал векторизация қилиш

хатоликларни тозалаш ёки бартараф қилишни талаб этади. Улкан миқёсдаги векторизация тахриридан қочиш учун энг яхши йўл бу векторизация қилишдан олдин растр файлнинг ўзида кичикроқ тахрир қилишни амалга ошириш керак. Бунда векторизация жараёнида халақит берувчи хар қил қўпол хатоларни олдиндан бартараф қилиш зарур. Мисол орқали тушунтирадиган бўлсак масалан растр файлда чегара чизиқларининг устига матн тушиб қолган бўлиши мумкин. Бу эса дастур ёрдамида автоматик векторизация қилишда хатоликларга жумладан чизиқларнинг боғланмай қолишига олиб келади. Бунда хатоликлардан қочиш учун эса растр файлни махсус дастурда қайта ишлаш (векторизация қилиш) дан олдин матни ўчириб ташаб чизиқни давом эттириш ва матнни бошқа очиқроқ жойга кўчириш зарур. Векторизация жараёни амалга оширилгандан сўнг хам барибир яна бир карра текшириб зарур бўлса қўшимча тахрир ишларини амалга ошириш керак.

Автоматлашган векторизация оддий карталар, жумладан контур, горизонталлар, ва кўчаларга эга бўлган оддий карталарга мосдир. Агар картада кўпгина обьектлар мавжуд бўлса ва векторизация қилиш керакли обьектларни танлаш орқали (бунда картадаги барча обьектлар векторизация қилинмайди) амалга ошириш зарур бўлса, унда интерактив векторизация (бошқача номи ярим-автоматлашган ёки кузатиб бориладиган) қўлланилади. Интерактив векторизацияда махсус дастур рақамлаштиришни автоматлаштириш учун қўлланилади. Бунда оператор курсордаги керакли нуқтани пикселга устига олиб бориб босади ва чизиқнинг давом этиши учун йўналишни кўрсатиб беради, ундан сўнг дастур автоматик равишда чизиқларни рақамлайди. Одатда бу дастурда кўпгина параметрлар жумладан нуқталарнинг қанчалик даражда тўлиқлиги (генерализация даражаси), ташлаб кетиладиган бўш пикселларнинг ўлчами ва чизиқларнинг йўналишини кўрсатиб бериш, керакли жойлара тўхтаб ўтиш кабилар созланиши мумкин. Лекин барибир хам хозирги пайтда интерактив

векторизация қилиш усули кўп мехнат талаб қиладиган усул хисобланади лекин самарадорлик ва сифат жихатдан қўл ёрдамида рақамлаштиришдан кўра анча устундир. Бундан ташқари бу усулда юқори сифатли маълумот хам беради. Яъни компютер барибир хам инсонга қараганда кўпроқ аниқ ва мос чизиқларни чизади. Шунинг учун хам махсус маълумот олиш учун мўлжалланган гурухлар қўл ёрдамида рақамлаштиришдан кўра векторизация усулини кўпроқ маъқул кўрадилар.

Географик ва атрибут маълумотлар

Қадимдан кишилар географик маълумотларни турли хил усуллар билан кўрсатиб келишган ва замон ўтиши билан географик маълумотларни тасврилаш усуллари хам такомиллашиб борган. Бундай географик маълумотларни тасвирлаш усулларидан биринчилари бу жой тўғрисидаги маълумотларни картада тасвирлаш бўлган. Кейинчалик эса кишилар бундай карталарга шартли белгилар ва коррдинаталар кирита бошлашган. Агар дастлабки карталар қўл ёрдамида чизилган ва киритлган шартли белгилар ўша ўзлари яшаб турган жамият миқёсида фойдаланишга мўлжалланган бўлса кейинчалик қўлда эмас босма машиналарда ва шартли белгилар хам ўзаро кеишилган холда умумжахон миқёсида қўлланила бошланган.

Хозирги анъанавий қоғоз кўринишдаги карталарда хам жойнинг рельефи, жойлашган ўрни ва юзаси каби маълумотлар билан биргаликда қўшимча диаграммалар, жадваллар киритилган. Лекин қогоз картага кўп миқдор ва ўлчамда жадваллар, диаграммалар ва бошқа маълумотларни киритиб бўлмайди сабаби бундай улкан миқёсдаги маълумотлар англашимовчиликка олиб келиши мумкин.

ГАТ пайдо бўлгандан кейин географик маълумотлар билан бир қаторда жадваллар, диаграммалар ва бошқа иқтисодий, хуқуқий маълумотлар киритилиш имконияти пайдо бўлди. Бунда энг асосий эътибор маълумотлар базасида **қайси турдаги маълумотларни** ва **қайси усул** билан тасвирлашга

қаратилган. Бундай маълумот турини эса қисқача Z lj b [m l f Z t e m f h l e j аталади.

Атрибутлар – бу маълумотлар базасида ўрин олган сонли ва белгили (рамзли) тавсифлардир.

Атрибутларда сақланадиган маълумотлар умумий, таркибий ва белгили турларга тегишли бўлиши мумкин.

Атрибут тўгрисидаги фикрларни янада кенгроқ ёритиш учун қуйида бир мисол келтирамиз. (Расм 9). Масалан бизга берилган туманда хар хил турдаги уйлар берилган. ГАТ и ёрдамида унинг рақамли картасини тасвирлаганимиздан сўнг у полигон кўринишда тасвирланади, вахоланки бизга у уй тўғрисида тўлиқ маълумот керак бўлиши мумкин . Бунда бизга атрибут маълумотлар тушунчаси ёрдам беради. Атрибутли маълумотлар базасида бу уй тўғрисидаги барча маълумотлар жумладан уйнинг майдони, почта манзили, этажлар сони, ишлатилган материаллар тўғрисидаги маълумот, пойдевор (фундамент) тури, қурилган йили, ахоли сони ва бошқалар сақланади.

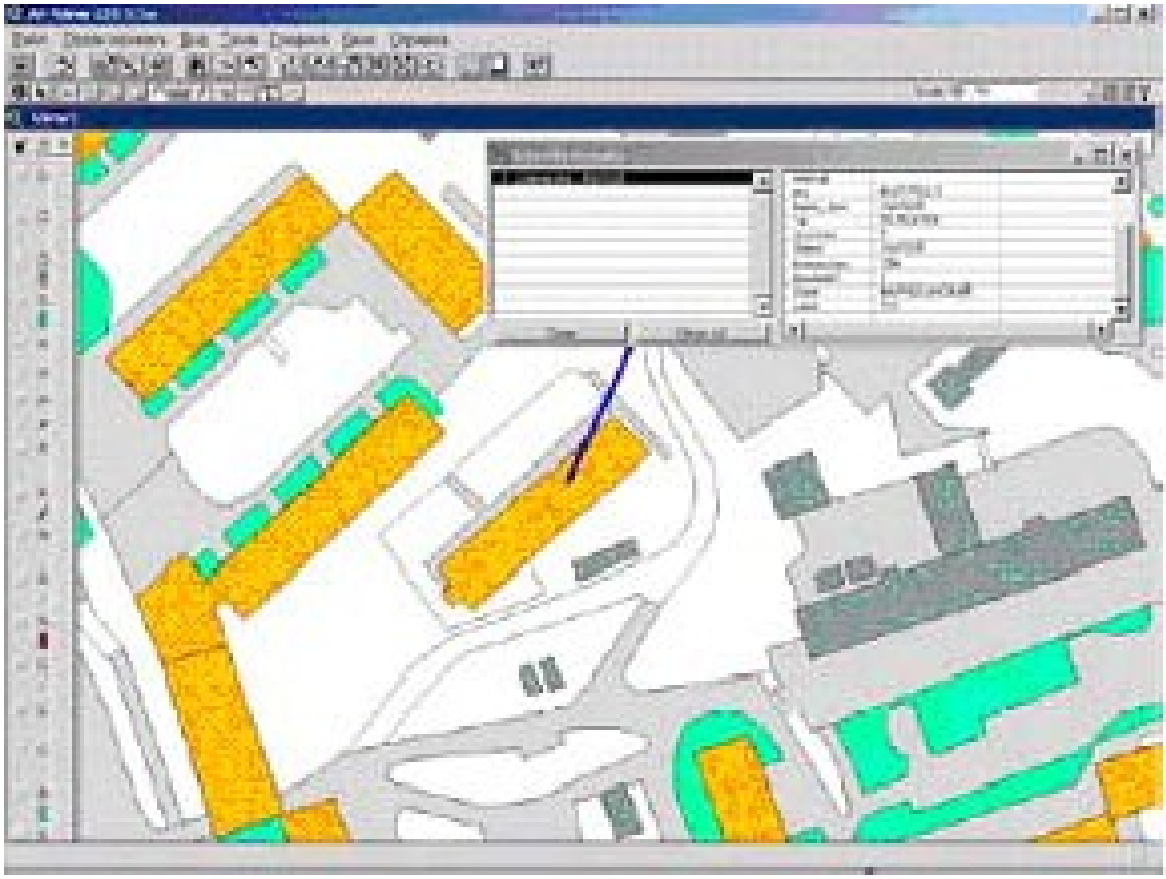

20-Расм : Атрибут маълумотнинг жойда ва маълумотлар базасида жойлашуви

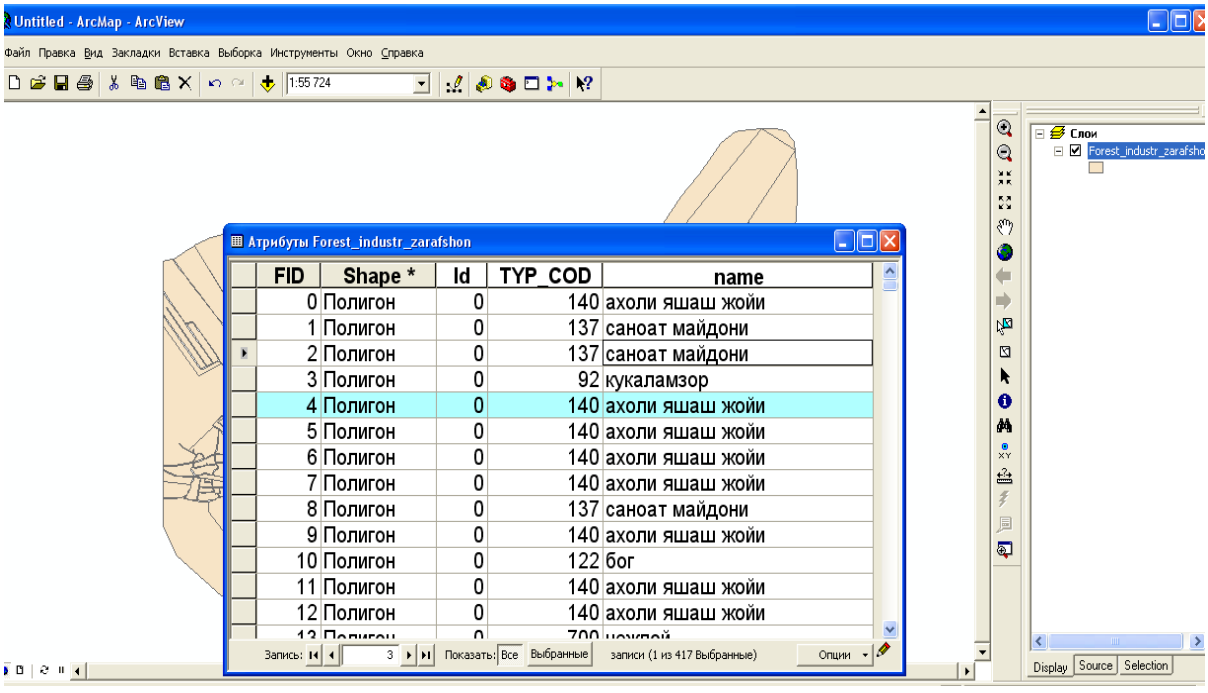

21-Расм**:** Атрибутларнинг жадвалларда жойлашуви

Демак юқоридаги фикрлардан кўриниб турибдики атрубутлар: жадвал, белги, сон (кодлар, сонли, ахборот) ва график белги (ранг, тасвир, контурларни тулдирувчи) кўринишида бўлиши мумкин.

ГАТ ининг маълумотлар базасида атрибут маълумотларни тасвирлашнинг асосий формаларидан бири бу жадвал кўринишдир.

Обьектнинг белгиларини кўрсатиб берадиган ва маълумотларнинг мавзули кўринишига мос келадиган атрибутлар жадвал кўринишда сақланади. Бунда хар бир обьект қаторларга жойлаштирилса, уларнинг атрибут маълумотлари устунларга жойлаштирилади. (Расм 2)

Хулоса

Ўзбекистон ҳудудида объектив ажралиб турадиган табиий иқтисодий зоналар тупроғи, иклими ва бошқа табиий шароитлари бўйича тубдан фарқланади. Бу фарқлар табиий бинобарин ҳар бир зона доирасида ердан фойдаланиш масалаларини ечишда деференциаллик ёндошув талаб қилинади. Бу ерда ердан фойдаланиш ва жойлаштиришнинг зонали фарқларини ҳисобга олиш - ер ресурсларини илмий бошқаришнинг зарурий шартидир. Меҳнатнинг умумий шарти бўлган ер халқ хўжалигининг барча тармоқларида ишлайди. Қишлоқ хўжалигида эса ер- ўзи ишлаб чиқариш воситасидир, яъни меҳнат воситаси ва меҳнат предметидир.

Биз ердан фойдаланишда интергатцион бошқарувни яхшилаш устида изланишлар олиб бориб, бир нечта ишларни кўриб чиқдик. Бизга маълумки ердан фойдаланишни бошқаришда иш кучиник кор сарифланада ва кўп вақит талаб қилади.

Шу масалаларнинг олдини олиш учун ерларнинг ердан фойдаланишда интеграцион бошқариш бўйича маълумотларни йиғип ўрганип ва тахлил қилиш ва ишни тезда амалга ошириш учун ер ахборот базасини тузишимиз керак. Бунда ArcGIS дастуридан фойдаланишимиз мумкин. Ер ресурсларин бошқаришда ер ахборот басасин тузишда қўйдаги самарадорликларга эришамиз:

- Камхаражатлилиги
- Ишчи кўчи тежамлиги
- Қисқа муддатда ишни бажарилиши
- Сифат устинлиги
- Маълумотлар базаси кенг маънода ёритилиши ва сиғими чексизлиги

Ўйлаймизки ердан фойдаланишда интеграцион бошқариуда бу тадбирлар ўзининг ижобий натижасини беради, биз кутган натижаларга эришишимиз мумкин ва мамлакатимизнинг равнақига озроқ бўлсада ўзимизнинг ҳиссамизни қўшамиз деган умиддамиз.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Каримов И.А. «Жаҳон молиявий иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари». 2009.
2. Большаков В.Д., Клюшин Е.Б., Васютинский И.Ю. «Геодезия. Изыскания и проектирование инженерных сооружений: Справ. Пособие».М., Недра, 1991.
3. Охунов З.Д. «Ер тузишда геодезик ишлар». Т., Янги аср авлоди, 2002.
4. Параманова Е.Г., Юнусова А.Г. «Геодезические работы при мелиоративном строительстве». М., Недра, 1981.
5. Рахимбоев Ф.М., Ҳамидов М.Х. «Қишлоқ хўжалиги мелиорацияси». Т., Ўзбекистон, 1996.
6. «Руководство по обнавлению топографических карт». М., Недра, 1978.
7. Шукурлаев Х., Маматалиев А., Шукурлаева Р. «Қишлоқ хўжалиги гидротехника мелиорацияси». Т., ТИМИ 2007.
8. www.prom.kz Землеустроительное проектирование и организация землеустроительных работ.
9. www.18.rosfirm.ru Управления земельных ресурсов и землеустройства.
10. www.kadastr.ruУправлние мониторинга земель, землеустройства и территориального планирования.
11. www.baseref.ruУправление использованием земель сельскохозяйственного назначения в риночных условиях.

ИЛОВАЛАР